

Аналіз біоінформаційних аспектів культових психосоматичних практик найдавніших культур*Національний технічний університет “Київський політехнічний інститут” (м. Київ)*

Постановка проблеми й аналіз останніх досліджень і публікацій. Базові принципи релігійно-культових психосоматичних практик йоги, цигуну, бойових мистецтв лягли в основу альтернативних засобів сучасних систем оздоровлення, спортивного тренування, підготовки фахівців екстремальних професій. Вивчення цього різновиду людської діяльності як виду фізичної культури у напрацюваннях найдавніших культур залишилося поза увагою фахівців вітчизняної галузі фізичної культури [1], хоча деякі аспекти розглядалися фахівцями з історії, релігії, філософії, археології [2–6].

Мета дослідження – вивчення біоінформаційних аспектів культових психосоматичних практик найдавніших культур у період до 10 тис. р. до н. е.

Завдання, методи й організація дослідження. За відсутності писемних джерел завдання дослідження вирішувалися методами візуального та логіко-теоретичного аналізів антропоморфних культових зображень у період до 10 тис. р. до н. е., виставлених в експозиціях музеїв світу, наукових виданнях за алгоритмом: місцезнаходження артефакту, стаття, вік, психосоматичний стан, положення тіла та його сегментів, декор, одяг, вид дійства, кількість учасників, звуковербальний супровід, геоастрологічні фактори.

Робота відповідає напряму досліджень 2.1. “Теоретико-методичні основи фізичного виховання” розділу II, Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2001–2005 рр. за спеціальністю ВАК України 24.00.02 “Фізична культура і фізичне виховання різних груп населення”.

Виклад основного матеріалу дослідження. З аналізу інформаційних джерел випливає, що антропоморфні зображення у період до 10 тис. р. до н. е. представлені на п’яти континентах (в Азії з 800 000, Африці – з 500 000, в Європі і Австралії – з 38 000, в Америці – з 15 000) і є сакральними образами, зображеннями культових ритуалів, магічних та обрядових дій. Вони представлені натуралістично та схематично, з декором і без декору, в переважній більшості жіночими зображеннями, рідше чоловічими, чоловічо-жіночими, безстатевими, синкретичними, що поєднують антропоморфні риси із зооморфними, орнітоморфними, міфічними. Їх загал разом з місцями правління культів, проживання та поховання дає змогу реконструювати світоглядні поняття, технічні, біомеханічні, геоастрологічні, фізичні та психічні характеристики давніх психосоматичних вправ. Зображення представників тваринного й рослинного світу, геометричні, геомагнітні, астрологічні нумерологічні та інші показники надають інформацію методичного плану.

З аналізу символічних знаків декору і ритуальних поз антропоморфних зображень, орієнтації місць культових практик випливає, що практикувалися вправи культів сузір’я Оріон, Місяця, Сонця, Богині-матері, Дерева, Бика, *Маймі*, шаманські. Практики культу сузір’я Оріон були поширені у Західній Європі з 40 тис. р. до н. е., про що свідчить антропоастрологічна статуетка з печери долини ріки Ак у Німеччині у динамічному положенні тіла стоячи, хребет випрямлений вертикально, ноги нарізно, одна трохи зігнута в колінному суглобі, друга випрямлена, руки зігнуті в ліктьових суглобах, підняті вгору, розведені в сторони, долонями вперед на рівні голови. На думку М. Rappengluek [3], поза уособлювала схему розташування зірок у сузір’ї Оріон у ті часи. Практики культу Сонця практикувалися на усіх континентах, про що свідчить солярна символіка: радіально розбіжні промені, кола із крапкою в центрі, концентричні кола у декорі зображень тіл адептів, у декорі і формах культових предметів, місць правління культів (кістяні й кам’яні кола, диски). Практики культу Місяця практикувалися у Європі з 27–22 тис. р. до н. е. за свідченнями місячних символів – рогів бика, тринадцяти позначок на розі бізона (наскальний рельєф “Венера Лоссель”, Франція), що дорівнює числу місяців місячного року та днів місяця, що прибуває [6]. Практики культу Дерева були поширені у Південній Америці з 15 тис. р. до н. е. (Сан-Раймунд Нонату, Бразилія), про що свідчать наскальні зображення дерев та пальмових листків у центрі культових дійств.

Жіночі зображення фахівці з історії мистецтв кваліфікують як символи культу Богині-матері, який був поширений в Азії 800–230 тис. років тому (Берегхет Рем, Ізраїль), в Африці – 500–300 тис.

років тому (Ган-Тан, Марокко), в Європі – 30 тис. років тому (Галденбергу, Австрія). Психосоматичні практики культу “Бика”, представлені зображеннями биків, зооантропоморфними й антропоморфними з відповідною символікою, практикувалися у Європі з 30 тис. р. до н. е. (Франція, Іспанія). Чоловічі зображення у масках і костюмах різних тварин, у деяких випадках у статево збудженому стані (печери Нижня Ложері, Піндаль, Труа Фрер), дають змогу кваліфікувати їх як зображення практикуючих шаманів [4] і свідчать про поширеність шаманських практик у Європі у 30–10 тис. р. до н. е. Практики культу *Маймі*, за свідченнями подібних до палиці антропоморфних зображень Гайдіт Хорс були поширені в Австралії з 38 тис. р. до н. е.

Серед загалу жіночих зображень трапляються оголені, молодого і середнього віку, невагітні та вагітні на різних стадіях вагітності, тендітної, середньої, огрядної статури. Зображення огрядних жінок представлені знахідками з території сучасних Італії, Франції, Австрії, Чехії, Центральної та Східної Росії; середньої статури – з України; тендітних – з європейської (Авдеєво) та азійської (Буреть, Мальта) частин Росії. Чоловічі зображення представлені оголеними фігурами молодого і середнього віку, тендітної і середньої статури у статево збудженому та не збудженому станах, у масках та костюмах тварин з території Європи, Америки, Австралії, більшою варіативністю положень тіла у психосоматичних вправах за жіночі.

Культові психосоматичні практики загалом представлені статичними й динамічними вправами – одиночними й груповими. Переважають положення стоячи вертикально на двох ногах, хребет випрямлений, маківка голови вгору, руки притулені до тіла. Трапляються три положення хребта: випрямлений вертикально, вигнутий по дузі вперед або назад. Три позиції голови: маківка вгору на одній прямій з хребтом, обличчя вперед; маківка вперед угору, підборіддя притиснуте до основи шиї, обличчя вперед униз; маківка назад угору, обличчя вперед угору.

Стан волосяного покриву голів: поголені або з волоссям, на деяких жіночих статуетках із зачісками, що визначають маківку голови як центр, навколо якого описано сім концентричних кіл (24 тис. р. до н. е., Віллендорф, Австрія), з якого іррадіюють промені-смуги (30 тис. р. тому, Брассанпюа, Франція) або починається спіраль, скручена у три з половиною оберти (20 тис. р. до н. е., Авдеєво, Росія), поділені рівномірно на прямокутні сегменти перпендикулярними лініями. На наш погляд, формою декору підкреслюються біоінформаційні характеристики маківки голови та її вагомість у культових психосоматичних практиках, а спільність декору променів і спіралі вказує на тривале збереження традиції і на значну територію її поширення.

Риси обличчя багатьох антропоморфних подань не визначені, у разі визначення – очі відкриті, погляд уперед, обличчя мають шість виразів: медитативний індиферентний – тонус знижений, губи стулені природно; напружено-зосереджений – тонус підвищений, губи щільно стулені горизонтально або куточки губ опущені; промови, співу, молитви – тонус підвищений, губи складені як для дмухання або артикуляції звуку “у” або розтулені і розтягнуті в сторони, як для артикуляції звуку “і”; спокійно-щасливий усміхнений – тонус знижений, губи розтягнуті у посмішці.

Положення пар кінцівок найчастіше ідентичні. Положення ніг – стоячи на одній або двох ногах, ноги разом або нарізно випрямлені, або зігнуті в колінних суглобах, у випадках, присідах, опора на повну стопу або пальці ніг, стопи паралельно пальцями вперед або повернуті назовні в різні сторони. У переважній більшості жіночих зображень ступні відсутні, ноги з конусоподібними завершеннями. Фахівці з історії мистецтв вважають, що такі статуетки слугували переносними ляльками чи оберегами і не потребували стоп для стояння. Таке тлумачення не пояснює відсутність стоп у рельєфних зображень. На наш погляд, фігури з конусоподібними завершеннями ніг зображали богів, духів або adeptів із неординарними здібностями, оскільки конусоподібні завершення ніг у вертикальних положеннях тіла можна визначити як статичне положення стоячи на пальцях (“пуантах”) або як стан левітації, вознесення, паріння у повітрі, перебування у нематеріальному стані. Руки переважно у трьох основних положеннях: обидві в ідентичних позиціях притиснуті до тіла, підняті, зігнуті в ліктьових суглобах під кутом близько 90°, долоні в ділянці грудей (збоку, спереду, зверху), пальці разом; опущені і випрямлені уздовж боків тулуба, долоні на стегнах збоку або спереду, пальці униз разом; опущені уздовж боків тулуба, трохи зігнуті у ліктьових суглобах, долонями на животі. Трапляються також положення рук – випрямлені підняті вперед, розведені в сторони випрямлені або зігнуті у ліктьових суглобах, у мисливській, воєнній, побутовій діяльності.

Положення сидячи на низькому сидінні або у напівприсіді, ноги разом випрямлені, тулуб вертикально представлені жіночими зображеннями 20 тис. р. до н. е. Європи (Італія, Швейцарія), положення лежачи на животі і спині лише чоловічими 30–10 тис. р. до н. е. (Франція, Іспанія), динамічні – одиночними й груповими танцювальними позиціями, крокуванням, стрибками, бігом, присіданнями з

розведеними ногами, випадками, повзанням лежачи на животі, побутовими, воєнними, мисливськими, культовими діями 38–10 тис. р. тис. до н. е. Європи, Америки, Австралії.

На більшості культових зображень – оголені жіночі й чоловічі фігури, що, на нашу думку, забезпечувало певні психосоматичні умови практик, а чоловічі й фалосоподібні зображення у стані статевого збудження вказують на використання у культових практиках сексуальної енергії.

Гермафродитні фігури віком близько 22 тис. років Азії (Іркутська обл., Мальта), Європи (Чернігівська обл., Мізин), які суміщають форми фалоса в ерекції і опуклості вагітності, на наш погляд, утілюють філософські положення єдності й плідності протилежностей – жіночого й чоловічого. Філософські положення дуальності буття людського і звірино-міфічного, матеріального й енергетичного, тіла і духу, ймовірно, втілювали статуетки віком 25 тис. років з Балзі Росії (Італія) з роздвоєними головами та тілами або зображали сіамських близнюків.

У культових практиках Європи з 27–22 тис. р. до н. е. застосовувалися напої, на що вказує зображення жінки з рогом бізона у положенні ємкості для напоїв (Лоссель, Франція).

У багатьох культових антропоморфних зображеннях фігурують числові символи 86; 13,7; 3,5; 86 зарубок антропоастрологічної статуетки р. Ак, на думку М. Rappengluck – термін вагітності жінки або кількість днів, протягом яких добре видно одну із зірок сузір'я Оріона Бетельгейзе, або символ зв'язку між плідністю й небесним божеством [3]. Тринадцять позначок на розі бізона Венери Лоссель, на думку фахівців, пов'язані з жіночими місячними циклами або символізують кількість днів, протягом яких прибуває місяць, або кількість місяців місячного року, і вказує на зв'язок з культом Місяця, як уже згадувалося вище [6]. Сім концентричних кіл зачіски Венери з Віллендорфа символізує сімку, що вважається чарівним числом. Зображення спіралі, скрученої навколо маківки голови у три з половиною оберти російської Венери з Авдеево, збігається із символ творчої психоенергії *кундаліні*.

У культових практиках використовувалися декор тіл: джгутики, перев'язі, стрічки, браслети, геометричні фігури (крапки, кола, трикутники, ромби, меандр, спіралі, лінії) на різних частинах тіла, маски й костюми тварин, хутрянний одяг, зброя і культові предмети, які, на наш погляд, здійснювали психосоматичний вплив на практикуючих.

Символи – змієподібна спіраль, скручена у 3,5 оберта, та цятка у центрі міжбрів'я в зоні аджна чакри з променями, що іррадіюють з неї (усміхнена маска, 25 тис. р. тому, Балзі Росії, Італія), на наш погляд, споріднені з символами сучасної психосоматичної системи індійської йоги – *кундаліні* та “третім оком”. Це, за аналогією, допускає припущення, що психосоматичні вправи з психоенергетичної регуляції, з елементами управління сексуальною психоенергією, для досягнення найвищої психосоматичної досконалості й стану просвітлення практикувалися у Європі тих часів. Випромінювання біоенергії, на наш погляд, відтворюють й ореоли з розбризканої фарби навколо контурів рук печерних зображень Європи й Америки.

Висновок. У період до 10 тис. р. до н. е. в Азії, Африці, Європі, Австралії, Америці практикувалися психосоматичні вправи, які мали спільні технічні, біоенергетичні, психічні, фізичні, символічні та інші характеристики.

Подальші дослідження надбань психосоматичних практик давнини збагатять скарбницю засобів психосоматичної регуляції фізичної культури.

Література

1. Вацеба О. М. Історія фізичної культури та спорту в тематиці дисертаційних досліджень: Показчик авторефератів дисертацій з історії фізичної культури і спорту / Уклад. та авт. вступ. ст. О. Вацеба.– Л.: Укр. технології, 2003.– 52 с.
2. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта: Пер. с венгер.– М.: Радуга, 1982.– 400 с.
3. Самой древней звездной карте ныне 32,5 тысячи лет // <http://lah.ru/vestnik/2003/vesti02.htm>
4. Элиаде М. Шаманизм. Архаические техники экстаза // <http://traditionallib.narod.ru/slovo/traditio/eliade/eliade02-1.htm#part0>
5. Hansen S. Bilder vom Menschen der Steinzeit: 2 т. Т. II / Untersuchungen zur Antropomorphen Plastik Der Jungsteinzeit und Kupferzeit in Südosteuropa / Deutschen Archäologischen Instiut Eurasien-abteiluns.– Mainz: Verlag Philipp von Zabern, 2007.– 532 p.
6. The First Human Creation // <http://users.hol.gr/~dilos/prehis/prerm4.htm>

Анотації

Для вивчення біоінформаційних аспектів культових практик у період до 10 тис. років до н. е. методами візуального і логіко-теоретичного аналізів були досліджені антропоморфні культові зображення найдавніших культур.

Ключові слова: біоінформаційні аспекти, психосоматичні вправи, найдавніші культури

С целью изучения биоинформационных аспектов культовых практик в период до 10 тыс. до н. э. методами визуального и логико-теоретического анализ были исследованы антропоморфные культовые изображения наиболее древних культур.

Ключевые слова: *биоинформационные аспекты, психосоматические упражнения, наидревнейшие культуры*

The analysis of mental-somatic cult exercises bioinformatics' aspects of the most ancient cultures up to 10 000 b. c. by methods of visual and logical-theoretical analyses of anthropomorphic cult images have been researched.

Key words: *bioinformatics aspects, mental-somatic exercises, the most ancient cultures*